

DİYARBAKIRLI MEHMED FÂ'İK VE MANZUMELERİ

Ekrem Bektaş*

Öz

Diyarbakırlı Şeyh Mustafa Safiyyüddîn Efendi (ö. 1864)'nin oğlu olan Mehmed Fâ'ik (ö. 1846), Bolu'daki Aktaş Dergâhı şeyhi olan babasının yanında öğrenim görmüştür. Şiirlerinde Fâ'ik mahlasını kullanan şair henüz yirmi iki yaşında iken Bolu'da vefat etmiş ve aynı dergâhta defnedilmiştir. Mehmed Fâ'ik hakkında malumat veren biyografik ve benzeri eserlerdeki bilgilerin değerlendirildiği bir ansiklopedi maddesi kaleme alınmıştır. Ancak kaynakların velut bir şair olarak değerlendirdikleri Mehmed Fâ'ik'in söylediği manzumeler henüz yayımlanmamıştır. Bu çalışmada, şairin babasının hayat hikâyesinin anlatıldığı *Menâkıb-nâme-i Şeyh Mustafâ Safî-i Diyârbekrî* adlı yazma eserin sonunda (vr. 29a-32b) yer alan ve tamamı yirmi iki adet olan manzumeler günümüz alfabesine aktarılmış, diliçi çevirileri verilmiş ve bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Babasının şeyh olduğu dergâhta tasavvuf terbiyesi ve kültürüyle yetişen Fâ'ik, klasik şiir geleneğine uyarak manzumeler söylemiştir. Eldeki çok az şiirinden hareketle böylesine genç yaşta vefat eden bir şairin gerek muhteva, gerek şekil ve gerekse aruz kullanımını bakımından başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Mehmed Fâ'ik, Manzume, Menâkıb, Halvetî.

MEHMED FAİK FROM DİYARBAKIR AND HIS VERSES

Abstract

Mehmed Faik (d. 1846), the son of Sheikh Sir Mustafa Safiyyüddîn (d. 1864) from Diyarbakır, studied with his father who was the sheikh of the Dervish Convent of Aktaş in Bolu. The poet who used the pseudonym Faik in his poems died in Bolu when he was twenty-two years old yet and was buried in the same dervish convent. An encyclopedia article, which evaluates the information in the biographical and similar works about Mehmed Faik, is written. However, Faik's poems, which the sources consider to be a productive poet, have not yet been published.

In this study, the verses, which are at the end of the manuscript, "*Menâkıb-nâme-i Şeyh Mustafâ Safî-i Diyârbekrî*", which tells the life story of the poet's father, were transferred to the present alphabet and their linguistic translations were given and some evaluations were made.

Fâ'ik, raised with culture and dressage of mysticism in the lodge, where his father was a sheikh, said verses in accordance with the classical poetry tradition. Based on his very few poems we have, we can say that he, as a poet who died at such a young age, was successful in terms of content, shape and use of prosody.

Keywords: Diyarbakır, Mehmed Fâ'ik, Verse, Tales, Halveti.

GİRİŞ:

Mehmed Fâ'ik'in hayatı hakkında malumat, Fâtin Davud (ö. 1866)'un *Hâtîmetü'l-Eş'âr*¹, Ali Emîrî (ö.1924)'nin *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*², Şemsettin Sâmî (ö. 1904)'nin *Kâmûsü'l-A'lâm*³ ve İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal (ö. 1957)'in *Son Asır Türk Şairleri*⁴ isimli biyografik eserlerde bulunmaktadır. İsimlerini zikrettiğimiz

¹ “Nâzım-ı mûmâ-ileyh Mehmed Fâ'ik Efendi sâlifü't-terceme Şeyh Mustafâ Sâfi Efendi merhûmun sulbünden bin yüz otuz dokuz târihinde medîne-i Bolu'da pâ-nihâde-i sâha-i vücûd olup tahsil-i ulûm-ı âliye ve tahkik-i müşkilât-ı ma'nevîye itmekte iken bin iki yüz altmış bir senesi hilâlinde âzim-i dâr-ı cinân olmuştur. Gazel

İder bir lahzada şâhı gedâya hû zamândır bu
Gedâya bahş ider taht-ı Süleymân'ı cihândır bu

Gel ey tıfl-ı müeddeb kırma bî-câ şîşe-i kalbi
Kabûl-ı iltiyâm u cebri müşkil bir ziyândır bu

Görüp sînemdeki dâğ-ı cünûnu sanma bî-hûde
Şehen-şâh-ı muhabbetden virilmiş bir nişândır bu

Cihânın germ u serd u nîk u bed ahvâline sabr it
Maârif-perverân-ı asra dâr-ı imtihândır bu

Sözün kes yohsa kat eyler zebânın hâmeveş tiğ
Nazîre söylemek haddin mi Fâik çok tabândır bu

Fâtin Davud, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, Haz. Ömer Çiftçi, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017), 379.

² “Sâkıbu't-terceme kâşif-i müşkilât-ı hafî Şeyh Mustafâ Efendi Hazretleri'nin mahdûm-ı 'âlileridir. Zekî, fâzıl, şâ'ir, hafîb, hoş sadâ bir zât-ı 'âlî-kadr idi. Henüz yirmi yaşında bir civân-ı nâdirü'l-emsâl olduğu hâlde 1261 senesinde pederlerinin hayâtında vefât ederek medîne-i Bolu'da peder-i 'âlîlerinin binâ buyurdıkları Aktaş dergâh-ı şerîfinde medfûndur. Divân olacak mikdâr ilâhiyyat ve eş'âr-ı nefisi vardır.

Âteş bıraktı çerh-i denî hânûmânıma
Gönlüm çerâğ-ı mihnete bilmem fener midir

Fâ'ik harâb pençe-i kahrındır ey felek
'Uşşâka böyle cevîr dem-â-dem hüner midir”

Ali Emîrî Efendi, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*, Haz. Galip Güner-Nurhan Güner, (Ankara: 2003), 43.

Ali Emîrî'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid* adlı eseri yarım kaldığı için şair hakkında bilgi yoktur ancak tezkirenin bir yerinde nazire beyitler arasında Fâ'ik'in bir gazelinden alınmış bir beyit ve başında da “Fâ'ik (Mahdûm-ı Hazret-i Şeyh Safî-i Âmidî ve Hâl-i Birâderân” ibaresi yazılı bilgi vardır. Buradaki ifadede şairin Ali Emîrî'nin üvey kardeşlerinin dayısı olduğu anlaşılır. Tezkire'de örnek olarak verilen

Ne hâcet Fâ'ikâ da'vâ bu gün mehd-i ma'ânide
Olur nev-zâde-i tab'imda âsâr-ı hüner peydâ

beyit de *Menâkıb-nâme*'deki şairin şiirleri arasında yoktur. Bu da Fâ'ik'in tüm şiirlerinin söz konusu mecmuada yer almadığını gösterir. Ali Emîrî, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, Haz. İdris Kadıoğlu, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü), 2018, 123.

³ “Fâ'ik Efendi: Şeyh Mustafâ Safiyüddîn Efendi'nin oğlu olup 1239'da doğmuş ve tahsil ile meşgûl iken 1260'da vefât etmiştir. Bir ilâhîsinden olan şu iki beyt onundur:

Gülistân-ı vahdetin bülbülleri
Büstân-ı ma'rifetin sünbülleri
Cümlesi bâğ-ı hakikat gülleri
Halvetiler vâkıf-ı 'irfân olur
Her biri mülk-i dile sultân olur”

Şemseddîn Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm (Tıpkıbasım)*, (İstanbul: Kaşgar Neşriyat), 5/3340.

⁴ “Mehmed Fâ'ik Efendi: Bolu'da medfûn evliyadan Diyarbakırlı Şeyh Mustafa Safî Efendi'nin oğludur. 1240'da doğdu. Tahsil-i ma'rifet etti. Pederinden bir sene evvel 1262'de Bolu'da vefat eyledi. Hayli âsâr-ı nazmiyesi vardır.

Her seherde âh eden ol bülbül-i gülzâre bak / 'Âşık ol yârin visâl-i hüsnüne didâre bak
Ey gönül 'aşkıdır senin hâlin perîşân eyleyen / Sîne-i sad-pâre ki var mı su'âl et çâre bak

kaynaklardaki bilgileri değerlendiren Mehmet Arslan (ö. 2019) da *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*⁵'nde şairin hayatıyla ilgili kaynakları değerlendirmek suretiyle bir madde yazmıştır.

Kaynaklara göre asıl adı Mehmed Fâ'ik olan ve şiirlerinde Fâ'ik mahlasını kullanan şair, Diyarbakırlı Şeyh Mustafâ Sâfi Efendi'nin oğludur. Kaynaklarda, şairin doğum tarihi ve doğum yeri hakkında verilen bilgilerde ihtilaf vardır. Şair hakkında ilk bilgilerin yer aldığı *Fatîn Tezkiresi*'nde doğum tarihi 1139/1726-7 ve doğum yeri de

Mübtelâ kılmak için mecnûn-ı 'aşka dâ'imâ / Dil-ber-i nâzik tenin gösterdiği refâre bak
Yokdur ihlâsa sebep derd-i derûnundan sana / Bir garîb üftâdesin n'etmiş yazık meh-pâre bak
Gülşen-i hüsnüne yârin 'andelîb olmak güzel / Fâ'ikâ lâkin gider elden dil-i pür-pâre bak

Ey gönül câm-ı safâdan bâde-i gül-gûn için / Bezm-i meyde behre-yâb üftâdedir kan ağlasun
Ey gönül bâğ-ı fenâda dil verip cândan geçen / Nâr-ı hasretle yanan pervanedir kan ağlasun
Ey gönül gîsû-yı dilberde esîr-i mihnet ol / Sîneni çâk et seherde 'andelîb-i firkat ol
Bend olup zülf-i dil-ârâya nedîm-i hîdmet ol / Kul olan sultânına bî-çâre dermân ağlasun
Ey gönül sahbâ-yı 'aşkı kana kana içe gör / Tâlib-i didâr olup hep mâ-sivâdan geçe gör
Mübtelâ-yı yâr olup ağyârı yârdan seçe gör / Derd-i 'aşkıyla yanup cânânına kan ağlasun
Ey gönül tîr-i belâsı dil-berin bu sinemi / Pâre pâre eyledi aslâ bulunmaz merhemi
Ser-be-ser cismim harâb etdi anın cevr ü gamı / Fâ'ikâ âşüfte-dil leyl ü nehâr kan ağlasun

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, (İstanbul: Dergâh Yayınları), 1988, 1/355.

⁵ "Mehmed Fâ'ik (d.1240/1824-ö.1262/1846) Asıl adı Mehmed Fâ'ik'tir. Şiirlerinde Fâ'ik mahlasını kullandı. Kaynaklara göre Bolu'da, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*'e göre (Ali Emîrî 1328: 78) Diyarbakır'da 1240/1824 senesinde doğdu. *Kâmûsu'l-A'lâm* (Şemseddîn Sâmî 1314: 3340) ve *Fatîn Tezkiresi* (1271: 317)'ne göre doğum tarihi 1239/1823'tür. Bolu'da medfun Safî mahlasıyla şiirler yazan Diyarbakırlı Şeyh Mustafa Safiyyüddîn Efendi'nin oğludur. Şeyh Mustafa Safiyyüddîn Efendi İstanbul'da tahsilini tamamladıktan sonra Bolu'ya hicret etmiş, orada meşhur Halvetîlerden Çerkeşli Mustafa Efendi'ye intisap etmiş, bilahare onun değerli halifesi Geredeli Halil Efendi'den hilafetnâme almış ve Bolu'da Şa'bâniye'den Aktaş Tekkesi'ni kurmuştu. Dolayısıyla Fâ'ik'in, babasının bulunduğu şehir olan Bolu'da doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Fâ'ik, tahsilini tamamlamakla meşgul iken çok genç yaşta, henüz yirmi iki yaşındayken pederinden bir sene kadar evvel 1262/1846 yılında Bolu'da vefat etti. Bolu Aktaş Tekkesi'ne gömüldü. Vefat tarihini *Fatîn Tezkiresi* ve *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid* 1261/1845 olarak vermişlerdir (Fatîn 1271: 317; Ali Emîrî 1328: 78).

Son Asır Türk Şairleri'ne göre genç yaşta vefat etmesine rağmen çok sayıda şiiri vardır (İnal 1988: 355). *Esâmî-i Şu'arâ-i Âmid*'de ise Fâ'ik'in zeki, fazıl, şair, hatip, hoş sada bir zât-ı âli-kadr olduğu bildiriliyor (Güner 2003: 43). Şiirine örnek *Fatîn Tezkiresi*'nde ve *Son Asır Türk Şairleri*'ndedir.

Murabba'

Ey gönül câm-ı safâdan bâde-i gülgûn için
Bezm-i meyde behre-yâb üftâdedir kan ağlasun
Ey gönül bâğ-ı fenâda dil verip cândan geçen
Nâr-ı hasretle yanan pervanedir kan ağlasun

Ey gönül gîsû-yı dilberde esîr-i mihnet ol
Sîneni çâk et seherde andelîb-i firkat ol
Bend olup zülf-i dilârâya nedîm-i hizmet ol
Kul olan sultânına bî-çâre dermân ağlasun
Ey gönül sahbâ-yı aşkı kana kana içegör
Tâlib-i didâr olup hep mâ-sivâdan geçegör
Mübtelâ-yı yâr olup ağyârı yârdan seçegör
Derd-i aşk ile yanup cânânına kan ağlasun

Ey gönül tîr-i belâsı dilberin bu sinemi
Pâre pâre eyledi aslâ bulunmaz merhemi
Ser-be-ser cismim harâb etdi anın cevr ü gamı
Fâ'ikâ âşüfte dil leyl ü nehâr kan ağlasun

(İnal 1988: 355)"

Mehmet Arslan, "Mehmed Fâ'ik", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (TEİS), <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4197>

Bolu olarak verilmiştir. Oysa diğer kaynaklarda şairin doğum yeri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yine *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*'de şairin doğum yılı verilmezken *Kâmûsu'l-A'lâm*'da 1239/1823-4 ve *Son Asır Türk Şairleri*'nde ise 1240/1824-5 olarak verilmiştir. Şair hakkında madde yazan Mehmet Arslan da şairin doğum tarihini 1240/1824 olarak vermiştir. Mehmed Fâ'ik, Bolu'daki Aktaş Tekkesini kurarak ilmî ve tasavvufî faaliyetlerde bulunan babasının yanında tahsilini sürdürürken ve henüz yirmi iki veya yirmi üç yaşında iken Bolu'da vefat etmiş ve babasının şeyhi olduğu Aktaş Tekkesi'nin haziresine defnedilmiştir. Kaynaklarda şairin vefat tarihinde de aynı karışıklık vardır. *Fatîn Tezkiresi* ve *Esâmî*'de 1261/1845 yılı verilirken *Kâmûsu'l-A'lâm*'da 1260/1844-5 ve *Son Asır Türk Şairleri*'nde ise 1262/1845-6 senesi verilmiştir. Mehmet Arslan da Mahmut Kemal İnal'ın verdiği tarihleri esas almıştır.

Fâ'ik'in edebî kişiliği veya şiirleri hakkında kaynaklarda verilen bilgiler de kısadır. *Fatîn*'deki "...*tahsîl-i ulûm-ı âliye ve tahkîk-i müşkilât-ı ma'nevîye itmekte iken...*" ifadeden Fâ'ik'in medreselerde okutulan derslerin yanında tasavvufî ilimleri de öğrendiğini anlıyoruz. Şairin hemşerisi Ali Emirî, *Esâmî*'de Fâ'ik'i "*Zekî, fâzıl, şâ'ir, hatîb, hoş sadâ bir zât-ı 'âlî-kadr idi.*" olarak nitelendirdikten sonra "*Divân olacak mikdâr ilâhiyyât ve eş'âr-ı nefîsi vardır.*" diyerek şairin mutassavıf ve şairliğine dikkat çekmiştir. Semşettin Sâmî, şair hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmazken Mahmut Kemal İnal ise "*Hayli âsâr-ı nazmiyyesi vardır.*" cümlesiyle manzumelerinin çokluğuna işaret eder. Kaynaklardaki bu kısa değerlendirmelerden hareketle Mehmed Fâ'ik'in genç yaşta vefat etmesine rağmen velût bir şair olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Fâ'ik'in söylediği manzumeler, babasının müritlerinden Bolulu Dervîş İbrâhim Hilmî (ö.1879) tarafından kaleme alınan "*Menâkıb-nâme-i Şeyh Mustafâ Safî-i Diyârbekrî*"⁶ adlı yazma eserin vr. 29a-32b arasında yer almaktadır. Eserin isminden de anlaşılacağı üzere eserde Mehmed Fâ'ik'in babası Şeyh Mustafâ Safî Efendi'nin menkıbeleri anlatılmaktadır. Bolulu Dervîş İbrahim Hilmî tarafından toplandığını tahmin ettiğimiz Mehmed Fâ'ik'in manzumelerinin sayısı 21'dir. Bu manzumelerden bir kısmı, yukarıda isimlerini andığımız bazı biyografik kaynaklarda da şiir örnekleri olarak yer almaktadır. Buna karşın biyografik kaynakların bazılarında verilen bir kısım şiir parçaları da *Menâkıb-nâme*'de bulunmamaktadır.

Söz konusu *Menâkıb-nâme*'de yer alan manzumelerin ilki beş bendlik bir mütekerrir muhammes olup tarikata özellikle de Halvetî tarikatının bir kolu olan Şa'banîye⁷ tarikatına davet mahiyetindedir. 2. ve 3. manzumeler "ilâhî" başlığıyla kaydedilmiş ancak aruz vezni ile yazılmış ve bendler şeklinde düzenlenmiş murabbadrlar. İlahi diye kaydedilen ilk murabba *Son Asır Türk Şairleri*'nde dört bend olarak yer almaktadır. İkinci murabbain ilk bendinde ise iki mısra eksiktir. İlahi başlığıyla yer alan her iki murabba da tasavvufî remizlerle örülüdür.

Bu nazım şekillerinden sonra toplamı on yedi (17) olan gazeller yer alır. Bunlardan 15. gazel on beş beyit olup geri kalan diğer on altı gazel ise beşer beyitten ibarettir. Mecmuada yer alan on altı gazel de kendi içinde mürettep bir şekilde sıralanmıştır. Mecmuadaki gazellerin kafiye veya redifî oluşturan kelimenin son harfine göre dağılımları şöyledir: 1 gazel "elif" harfiyle; 3 gazel "râ" harfiyle; 1 gazel "kâf" harfiyle;

⁶ Serdar Uğurlu, *Dervîş İbrahim Hilmi Bey Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî*, (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2017).

⁷Bu tarikat hakkında bilgi için bkz. Mustafa Tatcı, "Şabâniyye", <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabaniyye>.

3 gazel “kef” harfiyle; 2 gazel “mîm” harfiyle; 3 gazel “nûn” harfiyle; 2 gazel “he” harfiyle ve 1 gazel de “yâ” harfiyle söylenmiştir. Gazellerin bu şekilde sıralanışı mürettep bir divançe izlenimini vermektedir. Şairin babasının Halvetî tarikatı şeyhi olması ve muhtemelen kendisinin de babasının müridi olması hasebiyle gazelerde genel olarak tasavvufî aşk işlenmiştir. İlahî aşkın sarhoşluğuyla kendinden geçen âşıkların/dervişlerin seyr ü süluk yolunda çektikleri sıkıntılar, karşılaştıkları hâller, sevgili için âşığın yaptığı fedakârlıklar, zahide sataşma, aşk derdinin dermanının olmaması, âşığın talihsizliği, tarikatte yapılan zikirlerin sadece Allah rızası için yapılması, sevgilinin acımasızlığı karşısında âşığın göstereceği sabır ve samimiyet gibi genel geçer mevzular işlenmiştir. Kısacası manzumelerde gazel nazım şekline uygun olarak tasavvufî aşk konusu ele alınmıştır. Bu gazellerden başka mecmuada şairin bir kıt’ası ve bir şarkısı yer almaktadır.

Manzumelerle ilgili bazı bilgilerin yer aldığı tablo aşağıda sunulmuştur:

Sıra	Nazım şekli	Ve zin	Beyit/bend sayısı	Kafiye ve redif
1	Muhammes	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 bend	-âna gel
2	Murabba/İlahî	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 bend	-dir kan ağlasun
3	Murabba/İlahî	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	4 bend	-ânıma
4	Gazel	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 beyit	-et bana
5	Gazel	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün	5 beyit	-an çokdur
6	Gazel	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 beyit	-âh eyle yeter
7	Gazel	Mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün	5 beyit	-âne gönüller
8	Gazel	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 beyit	-âre bak
9	Gazel	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 beyit	-ân senin
10	Gazel	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5 beyit	-mez misin
11	Gazel	Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün	5 beyit	-ânına yârin

12	Gazel	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	5 beyit	-madım gitdim
13	Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	5 beyit	-im
14	Gazel	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	5 beyit	mahzûn mahzûn
15	Gazel	Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün	5 beyit	-a fesden
16	Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	5 beyit	-âr olmasın
17	Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	5 beyit	-âna Allâh 'aşkına
18	Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	15 beyit	-âna Allâh 'aşkına
19	Gazel	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	5 beyit	-ândır bu
20	Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	5 beyit	-ân oku
21	Kıt'a	Mef'ûlün mefâ'îlü mefâ'îlü fâ'ilün	2 beyit	-ânelerle ben
22	Şarkı	Mefâ'îlün Mefâ'îlün fe'ûlün	5 bend	-âzım

Tabloda da görüldüğü üzere Fâik, manzumelerde ahengi sağlamak için kafiye ve redife iyice dikkat etmiş, hatta “-âna Allâh ‘aşkına” kafiye ve redifi şairin hoşuna gitmiş olmalı ki iki gazelde (17-18) kullanmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi manzumelerde gelen olarak tasavvufî aşk çerçevesinde dervişin aşk yolunda çektiği sıkıntılar, sâlik-mürşid ilişkisi, kesretten vahdete ulaşamamanın ıztrabı, manevî tecellinin merkezi olan gönlün hâlleri kısacası ilâhî aşkın âşıktaki tezahürleri gibi temalar işlenmiştir.

SONUÇ:

Kaynakların veli ve mutasavvıf bir şeyh olarak tavsif ettikleri Şeyh Mustafa Safiyyüddîn Efendi'nin⁸ oğlu olarak dünya gelen ve babasının rahle-i tedrisinde yetişerek ondan ilmî ve tasavvufî dersler alan Mehmed Fâ'ik henüz 22 yaşında iken hayatını kaybeder.

Fâik kısacık ömründe klâsik şiirin estetik değerlerini kavramış ve bu alanda söylediği manzumelerle iyi bir şair olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak bazı beyitlerde tekrara düşmekten de kurtulamamıştır. Eldeki manzumelerden de anlaşıldığı üzere Mehmed Fâ'ik, tasavvufî remizleri şiirde başarılı bir şekilde kullanmış ve orta derecedeki bir divan şairinin seviyesine ulaşmıştır. Aruz kusurlarının hemen hemen hiç görülmediği şairin şiirleri gayet akıcıdır. Onun hangi divan şairinden etkilendiğini tespit edemiyoruz ancak babasının da şair olduğu göz önüne alınırsa en çok da babasından etkilendiğini tahmin edebiliriz. Özellikle

İder bir lahzada şâhı gedâya hû zamândır bu

Gedâya bahş ider taht-ı Süleymân'ı cihândır bu

matlâyıyla başlayan gazelinin nazire olduğunu ve Nâbî'nin meşhur na't içerikli gazelini andırdığını belirtmek gerekir.

Bolulu Derviş İbrahim Hilmî tarafından kaleme alınan “*Menâkıb-nâme-i Şeyh Mustafâ Safî-i Diyârbekrî*” adlı yazma eserin vr. 29a-32b arasında yer alan manzumelerin kısmi çeviri yazısı aşağıda sunulmuş, diliçi çevirileri ise dipnotta verilmiştir:

[Metin]

[vr. 29a] “Azîz müşârün ileyh hazretlerinin kendilerinden bir sene mukaddem yigirmi iki senesinde ve altmış iki târîhinde vefât eden sultân-ı şu'arâdan ve kâşif-i bî-nazîr ve 'ulûm-ı 'Arabîye ve Farsîyede behredâr olan mahdûm-ı mükerrerleri Mehmed Fâ'ik Efendi Hazretlerinin nutk u eş'ârları ber-vech-i âfî derc u imlâ kılınmıştır.

1 Muhammes-i Hakikat-âyîn

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

- 1 *Sâlik-i râh-ı Hudâ ol meclis-i 'irfâna gel*
Mahrem-i esrâr-ı Hakk ol cânib-i sultâna gel
Nûş edip sahbâ-yı 'aşkı mest olup mestâne gel
Mâ-sivâdan geç hakikat bahrine ihsâna gel
Halvetî ol âsitân-ı Hazret-i Şa'bân'a gel⁹

Ger dilersen menzil-i cânâne vâsıl olmağa

Sîne-i sad-pârene dermân-ı şâfî bulmağa

⁸ Şeyh Mustafa Safî'nin hayatı için bkz. Hakan Yekbaş, “Safî Hacı Mustafa Safî”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2807>

⁹ Allah yoluna giren derviş ol, gel irfan meclisine. Hakk'ın sırlarına mahrem ol (-mak için), sultanın tarafına gel. Aşk kadehinin sarhoşu olup kendinden geçmiş halde gel. Dünya ve dünyalıklardan geç, hakikat denizinde ihsan almaya/bağışlanmağa gel. Halvetî ol, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin dergâhına gel.

Bu vucûd-ı fâniyi bâkî cihânda kılmağa
Mâ-sivâdan geç hakikat bahrine ihsâna gel
Halvetî ol âsitân-ı Hazret-i Şa'bân'a gel¹⁰

Hazret-i cânân ile dâ'im ciger dağlaya gör
Cân u başa bakmayıp yâr o garîb ağlaya gör
Şerha şerha bağrını yüze gelip çağlaya gör
Mâ-sivâdan geç hakikat bahrine ihsâna gel
Halvetî ol âsitân-ı Hazret-i Şa'bân'a gel¹¹

Sâkiyâ toldur bu dem devr eylesin câm-ı safâ
Sâha-i kalbi musaffâ eylesin âb-ı vefâ
Andadır feyz-i İlâhî 'âşîka 'ayn-ı şifâ
Mâ-sivâdan geç hakikat bahrine ihsâna gel
Halvetî ol âsitân-ı Hazret-i Şa'bân'a gel¹²

- 5 *Halvetîdir mazhar-ı zât-ı cemâlullâh olan*
Halvetîdir menba'-ı 'ilm-i kemâlullâh olan
Fâ'ikâ gel bundadır hep 'ârif-i billâh olan
Mâ-sivâdan geç hakikat bahrine ihsâna gel
Halvetî ol âsitân-ı Hazret-i Şa'bân'a gel¹³

2 [Murabba']¹⁴

¹⁰ Eğer sevgilinin konağına kavuşmak, yüz parça olmuş gönül yarana şifa ilacı sürmek ve bu fanî/geçici varlığını bakî/sonsuz kılmak istersen dünya ve dünyalıklardan geç, hakikat denizinde bağışlanmaya gel. Halvetî ol, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin dergâhına gel.

¹¹ Sevgili hazretleriyle/mürşitle daima ciğer dağlaya gör/yan yakıl; sevgili can ve başa bakmaz garipler gibi ağlaya gör; paramparça olmuş yüreğini yüzüp/çıkarıp çağlaya dursun. Dünya ve dünyalıklardan geç, hakikat denizinde ihsan almaya/bağışlanmağa gel. Halvetî ol, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin dergâhına gel.

¹² Ey saki, bu an mutluluk kadehi devreylesin.; vefa suyu kalp ülkesini temizlesin. Âşık için şifanın ta kendisi olan ilahi feyz/neşe ondadır. Dünya ve dünyalıklardan geç, hakikat denizinde ihsan almaya/bağışlanmağa gel. Halvetî ol, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin dergâhına gel.

¹³ Halvetîler, Allah'ın zatından olan cemal sıfatına mazhardır ve kemal sahibi Allah'ın ilminin kaynağıdır. Ey Fâ'ik, Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıyan kimseler bu tarikattadırlar. Dünya ve dünyalıklardan geç, hakikat denizinde ihsan almaya/bağışlanmağa gel. Halvetî ol, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin dergâhına gel.

¹⁴ Manzumenin başında "İlâhî" yazılmıştır.

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 *Ey gönül câm-ı safâdan bâde-i gül-gûn içen
Bezm-i meyde behre-yâb üftâdedir kan ağlasın
Ey gönül bâğ-ı fenâda dil verip cândan geçen
Nâr-ı hasretle yanan pervânedir kan ağlasın¹⁵*

*Ey gönül gîsû-yı dilberde esîr-i mihnet ol
Sîneni çâk et seherde 'andelîb-i firkat ol
Bend olup zülf-i dil-ârâyâ nedîm-i hudmet ol
Kul olan sultânına bî-çâredir kan ağlasın¹⁶*

*Ey gönül bâğ-ı derûnum nâr-ı 'aşk itdi harâb
Rûz u şeb dîdelerimden dökülendir kanlı âb
Nîm-nigâh-ı iltifât itse n'ola 'âlî-cenâb
Ağlayan yâr o garîb şimdengerü kan ağlasın¹⁷*

*Ey gönül sahbâ-yı 'aşkı kana kana içe gör
Tâlib-i dîdâr olup hep mâ-sivâdan geçe gör
Mübtelâ-yı yâr olup ağyârı yârdan seçe gör
Derd-i 'aşkıyla yanıp cânânına kan ağlasın¹⁸*

5 *Ey gönül tîr-i belâsı dil-berin bu sînemi
Pâre pâre eyledi aslâ bulunmaz merhemi
Ser-be-ser cismim harâb etdi anın cevr ü gamı
Fâ'ikâ aşûfte-dil leyl ü nehâr kan ağlasın¹⁹*

¹⁵ Ey gönül, huzur kadehinden gül renkli şarap içen, içki meclisinde nasiplenen âşıklar, fena bağında/dünyada gönül verip canından vaz geçen ve hasret ateşiyle yanan pervaneler/dervişler kan ağlasın.

¹⁶ Ey gönül, gönül çelen sevgilinin kıvrım kıvrım saçlarında sıkıntı çeken esir, seher vaktinde göğsünü parçalayan ayrılık bülbülü ve gönlü süsleyen saça bağlanıp hizmetkârı ol; sultanına/sevdiğine kul olan çaresizler/âşıklar kan ağlasın.

¹⁷ Ey gönül, aşk ateşi gönül bağımlı harap etti; gece gündüz gözlerimden dökülen kanlı yaşlardır. O merhameti yüksek sevgili, yarım bakışıyla iltifat etse ne çıkar. Ağlayan o garip âşık bundan böyle kan ağlasın.

¹⁸ Ey gönül, aşk kadehini kana kana iç de gör; sevgilinin yüzünü görmeğe talip olup dünyadan el etek çek de gör; yârin düşkününü olup düşmanları dostan seçe gör; (âşıklar) aşk derdiyle yanıp sevgilisi için kan ağlasın.

¹⁹ Ey gönül, sevgilinin bela oku, bu sinemi parça parça eyledi, bunun asla merhemi yoktur. Onun zulmü ve derdi tenimi baştan başa harap etti. Ey Fâ'ik, deli gönül gece gündüz kan ağlasın.

3 [Murabba']²⁰**[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]**

- 1 *Levh-i mahfûzda yazılmış defter [ü] dîvânıma
Lâ-yu'ad derd ü elem görmüş ni'dem sultânıma²¹*

*Sînemi düz koy dökülsün dîdeden hûn-ı revân
Sad hezâr hatlar çekilsin gam için dîvânedен
Devrimiz devrânımız Allâh içindir bî-gümân
Dergeh-i vâlâda sâ'il olmuşuz Yezdânıma²²*

*Bağlıdır saf saf muhabbet dervişe âdâbımız
Ditredir rûy-ı zemîni heybet-i erkânımız
Hânikâh-ı 'âşıkândır tekye-i cânânımız
Cem' olur ervâh-ı aktâb halka-i sekbânıma²³*

- 4 *Cân atar dîvâneler 'uryân olup âteşlere
Toğradır kalbe tecellî Kaysveş yanırlara
Fâ'ikâ mahv-ı vücûd etmiş bak ol dervişlere
Bize olmaklığla bulmuş ma'den-i 'irfânıma²⁴*

4 Gazel**[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]**

- 1 *Etmez ol serv-i revân ünsiyet [ü] ülfet bana
Hâtur-ı ağyârı şâd eyler garaz nisbet bana²⁵*

Etmede dâ'im du'â dest-i güşâ-yı yâr iken

²⁰ Manzumenin başında "İlâhî" yazılmıştır.

²¹ Bu bendin iki mısraı eksiktir. Her şeyin kayıtlı olduğu levh-i mahfuzdaki defter ve divanına sayısız dert ve elem yazılmış, sultanıma ne diyebilirim ki.

²² Gönlümü düz koyun ki gözümde kanlar akıp gitsin. Deli divane gönül gamlansın diye yüz binlerce çizik çekilsin. Şüphesiz bizim dönen zikir meclisimiz Allah rızası içindir. Yüce dergâhta yaratıcıya dilenci olmuşuz.

²³ Kaidemiz sıra sıra dizilmiş sevgi/aşk dervişlerine bağlıdır. Zikir halkamızın yüksek sesi yeryüzünü titretir. Sevgilimizin/Şeyhimizin tekkesi, âşıkların toplandığı yerdir. Velilerin ruhları, (fakir) dervişler zümremizde toplanırlar.

²⁴ Kendinden geçmiş dervişler, çıplak olup ateşe can atarlar. Kays gibi yanmış kimselerin kalbine tecelli nuru doğar. Ey Fâ'ik varlığını ortadan kaldırmış o dervişlere bak ki (onlar) irfanımızın kaynağını bulmuşlardır.

²⁵ O servi boylu sevgili beni tanımazlıktan gelir. Bana nispet olsun diye düşmanlarımın gönlünü mutlu ediyor.

Vermedi bûs-ı leb-i rengîn hiç ruhsat bana²⁶

*Gerçi tahsîl-i murâd eylerdim ammâ n'ideyim
Olsa bir nûr gösterir cânâ şeb-i zulmet bana²⁷*

*Düşdi dil ol pençe-i pîçîne kim bulmaz rehâ
Geçdi eyyâm-ı ferah kaldı gam u firkat bana²⁸*

5 *Nâle vü âhımla bî-râhat ederdim 'âlemi
N'eyleyem çün Fâ'ikâ koymaz beni hürmet bana²⁹*

5 [Gazel]³⁰

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

1 *Tarîk-i Halvetîde âşinâyî dost olan çokdur
Olup esrâr-ı Hakk'ın mahremi Hakk'ın bulan çokdur³¹*

*Sürüp rûy-ı siyâhun âsitân-ı Hazret-i Hakka
Gelip bu dergah-i vâlâda feyz için kalan çokdur³²*

*Bu dergâh-ı velâyetde satarlar dürr-i yek-tâyı
Girip bâzâr-ı 'aşk içre o güherden alan çokdur³³*

*Tutan bir dâmeni elbette matlûba olur vâsıl
Bu yolda maksad-ı a'lâya ey sâlik eren çokdur³⁴*

Makarr-ı feyz-i Hakdır dergah-i mürşid-i hakikat

²⁶ Sevgilinin açılmış eli daima dua etmektedir. (Ama) asla kırmızı dudaklarını öpmeme müsaade etmedi.

²⁷ Ey sevgili, muradımı gerçekleştirmek için uğraşırdım gerçi ama karanlık gece bir ışık olsa gösterirdi.

²⁸ Gönül, sevgilinin kıvrım kıvrım saçlarının pençesine düştü ki (kurtulmağa) yol bulamıyor. Sevinç günleri geçti, bana gam ve ayrılık kaldı.

²⁹ Ağlayıp inlemelerimle âlemi huzursuz ederdim. Ey Fâ'ik, ne yapayım, çünkü hürmet/haram olma durumu beni bana bırakmaz.

³⁰ Başlıkta her ne kadar ilahî yazılıyorsa da manzume bir gazeldir.

³¹ Halvetî tarikatında, Allah'ın sırlarına vakıf olup Hakk'a mahrem olan tanıdık dost çoktur.

³² Hz. Allah'ın eşiğine kara yüzünü sürerek feyiz için bu yüce dergâha gelip kalan çoktur.

³³ Bu velayet dergâhında eşi benzeri olmayan incileri satarlar. Aşk pazarına girip bu incilerden satın alan çoktur.

³⁴ Bir eteği tutan (şeyhe bağlanan) muhakkak isteklerine kavuşur. Ey bu yola giren derviş, yüce maksada kavuşan pek çoktur.

5 *Erip deryâ-yı 'aşka Fâ'ikâ buna talan çokdur*³⁵

6 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 *Nev-nihâlim gel terahhumla nigâh eyle yeter
Hâlîme insâf edip bir kerre vâh eyle yeter*³⁶

*Nâ-ümidim nâ'il-i ihsânın olmakdan a gel
Kendin iklîm-i dile meh-pâre şâh eyle yeter*³⁷

*Sûz-ı firkatse duhân-ı sûy-ı dil-ârâdan bize
Vây gönül sen tâb-ı gîsûsın penâh eyle yeter*³⁸

*Çekmege derd ü elem râzı dil-i bî-çâremiz
Sen anı ey sîm-tene gel tahtgâh eyle yeter*³⁹

5 *Kûh u deşti Fâ'ikâ gezdirmeden 'aşkı seni
Bâb-ı lütfunda anın var bir dem âh eyle yeter*⁴⁰

7 Gazel

[Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün]

1 *Pervâne-i şem'-i ruh-ı cânâne gönüller
Dîvâne-i vasl-ı meh-i tâbâne gönüller*⁴¹

Sâkî sunuver sâgar-ı mestâne-i 'aşkı

³⁵ Hakikat mürşidinin dergâhı, Allah'ın feyiz/bereket yeridir. Ey Fâ'ik, aşk deryasına kavuşup da bu denize dalan çoktur.

³⁶ Ey fidan boylu sevgilim, acıyarak bir bakman, hâlîme merhamet edip bir defa yazık buna demen yeterlidir.

³⁷ Senin ihsanına/iyiliklerine kavuşacağıma (dair) ümidim yok. Ey ay parçası, kendini gönül ülkesine padişah etmen yeterlidir.

³⁸ Gönül süsleyen sevgilinin dumanı/niyeti bizi ayrılık ateşine atmaksa vay gönül sen sevgilinin saçlarının kıvrımlarına sığın yeter.

³⁹ Çaresiz gönlümüz dert ve elem çekmeğe razıdır. (Ey âşık), sen gel onu sim/beyaz tenli sevgiliye tahtgâh/başşehir eyle yeter.

⁴⁰ Ey Fâ'ik, (sevgilinin) aşkı sana dağ ve ovaları gezdirmeden onun iyilik kapısında bir an ah eylemen yeterlidir.

⁴¹ Gönüller, sevgilinin yavaşının mumuna âşık olmuş kelebek (ve) parlak ay gibi güzele kavuşmak için deli divanedir.

Olsun kadeh-i 'aşkıla mestâne gönüller⁴²

Tîr-i elemi sîne-i 'uşşâka o şûhun

Düşmezden ezel başladı efgâna gönüller⁴³

Zülf-i siyehin miskine erbâb-ı muhabbet

Zülfünde senin baş kodı çevgâna gönüller⁴⁴

5 Cânın verip ol şeyhinin uğruna **Fâ'ik**

Nâ'il-i [leb-i] lutf-ı firâvâna gönüller⁴⁵

8 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 Her seherde âh eden ol bülbül-i gülzâre bak

'Âşık ol yârin visâl-i hüsnüne dîdâre bak⁴⁶

Ey gönül 'aşkdır senin hâlin perişân eyleyen

Sîne-i sad-pârene var mı su'âl et çâre bak⁴⁷

Mübtelâ kılmak için mecnûn-ı 'aşka dâ'imâ

Dil-ber-i nâzik-tenin gösterdiği reftâre bak⁴⁸

Yokdur ihlâsa sebep derd-i derûnundan sana

Bir garîb üftâdesin n'etmiş yazık meh-pâre bak⁴⁹

5 Gülşen-i hüsnüne yârin 'andelîb olmak güzel

Fâ'ikâ lâkin gider elden dil-i pür-pâre bak⁵⁰

⁴² Ey saki, aşk sarhoşunun kadehini sunuver (de) gönüller aşk şarabıyla sarhoş olsun.

⁴³ O şuh sevgilinin elem okları, âşıkların gönlüne saplanmadan önce (ezel meclisinden beri) gönüller ağlayıp inlemeye başladı.

⁴⁴ Âşıklar, misk kokan siyah saçlarına; gönüller de senin saçlarının çevganına baş koydular.

⁴⁵ Fâ'ik, şeyhi için canını vermiştir; gönüller de ikramı bol sevgiliye kavuşmak ister.

⁴⁶ Her seher vaktinde şikâyet eden o gül bahçesinin bülbülüne bak. Sevgilinin güzelliğine kavuşmak için âşık olup yüzünü seyret.

⁴⁷ Ey gönül, senin halini böyle perişan eden âşktır. Yüz parça olmuş gönlüne çare var mı diye sor.

⁴⁸ Aşk delisini esir etmek için nazik tenli sevgilinin yürüyüşüne bak.

⁴⁹ Samimi olman için gönül derdinden başka (bir sermayen) yoktur. Ay parçası sevgilinin zavallı âşığına ne yaptığına bir bak.

⁵⁰ Ey Fâ'ik, sevgilinin güzelliğinin gül bahçesine bülbül olmak güzel, fakat paramparça olmuş gönül elden gider, bak!

9 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 Boynuma zencîr-i zülfün tak sürü fermân senin
Her ne eylersen sezâ ey dil-rübâ ihsân senin⁵¹

Sîne-i sad-pâremi dil-i belâya sed çekip
Girmesem meydân-ı 'aşka nâle vü efgân senin⁵²

Kim su'âl eyler sana bu bende-i bî-çâreni
Şâh-ı iklîm-i cihânsın dem senin devrân senin⁵³

Ey melek-sîmâ n'ola rahm eyle bak bu hâlîme
Nîm-nigâh-i iltifât et lutf-ı bî-pâyân senin⁵⁴

5 Fâ'ik-i üftâdenin kıl pâre pâre bağrını
Şâhim eyvallâh der-i lütfuna ki kurbân senin⁵⁵

10 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 Sen bu sevdâdan gönül tâ haşre dek geçmez misin
Kimseye derd-i derûnum söyleyip açmaz mısın⁵⁶

Menzil-i cânâneye vuslat tarîkinde bu gün
Gözlerinden hûn-ı hasret akıdıp çağmaz mısın⁵⁷
Kûy-ı meydân-ı muhabbetdir yeri 'âşıkların
Çünkü 'âşıksın gönül derd ü belâ çekmez misin⁵⁸

Bezm-i 'aşk içre şarâb-ı 'aşkı sâkî lutf edip

⁵¹ Ey sevgili, boynuma saçının zincirini takıp sür (çünkü) buyruk senindir. Ey gönül çalan sevgili, ne yaparsan sana yakışır, ihsan senindir.

⁵² Belalı gönlün aşk meydanına girmesine engel olmak için yüz parça olmuş sinemi siper etmiştir. Bütün ağlama ve iniltiler senindir.

⁵³ Bu zavallı kulunu kim sorar ki? Sen cihan padişahısın, devir senin devrindir.

⁵⁴ Ey melek yüzlü sevgili, bu hâlîme bakıp da ne olur bana acı. Sonsuz iyilik sana aittir, lutfedip de göz ucuyla bana bir bak.

⁵⁵ Ey padişahım, âşık Fâ'ik'in bağrını parça parça et; senin lütuf kapına kurban olmak baş üstüne.

⁵⁶ Ey gönül, sen haşre kadar bu sevdadan vazgeçmez misin? Kimseye gönül derdini açmaz mısın?

⁵⁷ Sevgilinin mahalline kavuşmanın yolunda, bugün hasret gözyaşlarını akıtıp çağlamaz mısın?

⁵⁸ Âşıkların yeri sevgi meydanının ortasıdır. Ey gönül, sen âşıksın dert ve bela çekmez misin?

*Sunsa Allâh 'aşkına bir dem alıp içmez misin*⁵⁹

- 5 *Tuta gör yârin gülistân-ı visâlinde vatan*
*Yohsa Fâ'ik sen bu derdle 'âkıbet göçmez misin*⁶⁰

11 Gazel

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün]

- 1 *Bahş etdim cânımı cem'iyet-i Kur'ân'a yârin*⁶¹
*Yanayım hecr ile ben âteş-i sûzânına yârin*⁶²

Göricek rahle-i dervişi hemân şevk ile bakdım
*Çeşm-i pür-hûn ile ruhsâre-i hûbânına yârin*⁶³

Verdi sevdâ-yı muhabbetle gönül gerden-i cânı
*Reh-i 'aşk içre bu gün pençe-i şâhânına yârin*⁶⁴

Erdiler âh u enîn eyleyerek cümlesi 'uşşâk
*İltifât-ı nigeş-i rahm ile ihsânına yârin*⁶⁵

- 5 *Fâ'ikâ dâde-i hasretle görüp hüsnünü tâ*
*Olamaz böyle bakış rûy-ı dırâhşânına yârin*⁶⁶

12 Gazel

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün]

- 1 *Tabîbe derdimin dermânını ben sormadım gitdim*
*Amân ol mehveşimin gül yüzün hiç görmedim gitdim*⁶⁷

⁵⁹ Saki, aşk meclisinde aşk şarabını ikram edip sunsa Allah için bir yudum alıp içmez misin?

⁶⁰ Ey Fâ'ik, sevgilinin kavuşma gül bahçesini vatan edin; yoksa âkıbet/sonunda bu dertle ölmez misin?

⁶¹ Mısraın vezni aksak.

⁶² Sevgilinin (Kur'ân gibi) güzelliğine canımı bağışladım. Sevgilinin ayrılığının yakıcı ateşine yanayım.

⁶³ Dervişin rahlesini/feyzini görünce hemen şevk ile baktım; sevgilinin güzel yanağı için kanlı gözyaşı döktüm.

⁶⁴ Gönül, aşk sevdasıyla bugün aşk yolunda padişahının pençesine can gerdenini verdi/canını feda etti.

⁶⁵ Bütün âşıklar ağlayıp inleyerek sevgilinin merhametli bakışının iltifatı ve ikramına erdiler.

⁶⁶ Ey Fâ'ik, hasret gözüyle yârin güzel/parlak yüzünü görmek için böyle bakış olamaz.

*Benim derd-i derûnum gün-be-gün müzdâd-i âfetdir
Ne sabrım ne karârım kaldı gördüm turmadım gitdim⁶⁸*

*Karârgâh oldu şimdi sînemiz tîr-i belâsıçün
Harâb oldum yayından bir yakanı bulmadım gitdim⁶⁹*

*Perîşân eyleyen baht-ı siyâhımdır beni bunca
Fakîr oldum yolunda ben anın bay olmadım gitdim⁷⁰*

5 *Düşüp sevdâ-yı 'aşka dâ'imâ dâm-ı elemelerde
Nice mâtemler etdim Fâ'ikâ ben gülmedim gitdim⁷¹*

13 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 *Beste-i gîsû-yı müşk-efşânın olmuş gerdenim
Nağme-i âhım niçin gûş etmedin zâlim benim⁷²*

*Meclis-i vaslında ey meh-pâre-i serv-i revân
Âteş-i hicrâna yandırdın derûn-ı pür-nemim⁷³*

*Etmedin aslâ nigâh-ı merhametle iltifât
Bende-i bî-çârene 'âlemde ey sîmin-tenim⁷⁴*

⁶⁷ Ben derdimin dermanını doktora sormadan gittim. Yazık ki ay parçası olan sevgilimin gül yüzünü hiç görmeden gittim.

⁶⁸ Benim gönül yaram günden güne belayı arttırmaktadır. Sevgiliyi gördüm (bu yüzden) bende ne sabır ne istikrar kaldı, durmadan gittim.

⁶⁹ Gönlümüz, şimdi sevgilinin bela okları için mesken oldu. Ok atan yayından harap oldum ancak bir yakan bulamadım gittim.

⁷⁰ Beni böyle darmadağınık eden kara bahtımdır. Ben onun yolunda hep fakir oldum asla zengin olmadım gittim.

⁷¹ Aşk sevdasına düşüp sürekli dert tuzağındayım. Ey Fâ'ik ne yaslar tuttum, hiç gülmedim gittim.

⁷² Boynum, sevgilinin misk kokulu kıvrım kıvrım saçlarına bağlanmış. Ey zalim, ahımın nağmesini niçin dinlemedin?

⁷³ Ey servi boylu ve ay parçası gibi güzel sevgili, kavuşma meclisinde, kırılğan gönlümü ayrılık ateşine yandırdın.

⁷⁴ Ey gümüş tenli sevgili, zavallı ben kuluna bu dünyada asla merhametli bir bakışla iltifat edip bakmadın.

*Kıl kerem şâhım derin dil-hasteye insâf edip
İftirâkınla amân ağlatma çeşm-i pür-nemim⁷⁵*

- 5 *Eylemek lâzım tahammül derd-i 'aşka dâ'imâ
Fâ'ikâ fermân senin n'eylersin ey gonçe-femim⁷⁶*

14 Gazel

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

- 1 *Etme lutf eyle benim kalbimi mahzûn mahzûn
Ben de çok kahrını çekdim senin efzûn efzûn⁷⁷*

*Hasretin gayrı sebep var mı 'aceb şâm u seher
Gözlerimden akıdır cûşişi Ceyhûn Ceyhûn⁷⁸*

*Bezm-i vuslatda benim baht-ı siyâhımdan hep
Tar eder 'âlemi ikbâlimi gerdûn gerdûn⁷⁹*

*Hâme-i 'aşkı alıp destime ben derd-i dilin
Yazayım cümlesini okuna mevzûn mevzûn⁸⁰*

- 5 *Görse eş'ârını bir ehl-i tabî'at Fâ'ik
'Acabâ der mi bunun ba'zısı mahzûn mahzûn⁸¹*

15 Gazel

[Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün]

- 1 *Nâ'il degiliz perçemin ihsânına fesden
Allâh masûn eyleye te'sîr-i nefesden⁸²*

⁷⁵ Ey padişahım, kapındaki gönül hastasına acıyıp ikramda bulun. Ayrılığınla sakın ben gözleri dolmuşu ağlatma.

⁷⁶ Fâ'ik, aşk derdine her zaman dayanmak gerekir. Ey gonca ağızlım, ne yaparsan yap buyruk senindir.

⁷⁷ Ey sevgili, iyilik yap, benim kalbimi mahzun etme; ziyadesiyle ben de senin eziyetini/üzüntünü çektim.

⁷⁸ Ceyhun ırmağı gibi gece gündüz durmadan coşan gözlerimden gözyaşı akıtmamın sana hasretten başka bir sebebi var mı?

⁷⁹ Benim kara bahtım, kavuşma meclisinde bile geniş dünyaları başıma dar ediyor.

⁸⁰ Aşk kalemini elime alıp gönül derdinin tamamını vezinli okunsun (diye) yazayım.

⁸¹ Ey Fâ'ik, senin şiirlerini zevk sahibi biri görse bazısının hüznü verici olduğunu der mi acaba?

⁸² Sevgilinin başındaki festen dolayı kâküllerine kavuşamıyoruz. Allah haset edenlerden bizi korusun.

*Ta'n eylemeyin yok yere bu âh-ı seher-hîz
Kaldı selefîm Ferhâd-ı Şîrîn-peresden⁸³*

*Tûtî ki revâ mı ana vîrânedede gezmek
Artıkça dahu zîneti zerrîn kafesden⁸⁴*

*Cân mı yorulur 'arz-ı hulûs etmede yâre
Dil mi usanır hîç gül-i bâğ-ı hevesden⁸⁵*

5 **Fâ'ik** gibi olmazdı cihân halkı perîşân
Âh iki gözüm tel tel olup çıksa fesden⁸⁶

16 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1 *Âh gülzâr içre hîç mümkün müdür hâr olmasın
Mâ'il-i efsâne-i ağyâr olan yâr olmasın⁸⁷*

*Cândan dil verdigin şûhun muhabbet günlerin
Bir dem evvel şol rakîbân-ı denî bâr olmasın⁸⁸*

*Yâr yüzünden pârelensin 'âşıkın tek sînesi
Gam gibi zahm-ı derûna gayrı tîmâr olmasın⁸⁹*

*Etmeyen sabr u tahammül cevrine şol günde kim
Yâr sürüp de yok yere rüsvâ-dil ü zâr olmasın⁹⁰*

⁸³ Yok yere kınamayın, sabahleyin çektiğim bu ahlar, (bana) Şirin için canını feda eden? selefim Ferhad'dan kalmıştır.

⁸⁴ Altın kafeste gittikçe güzelleşen papağanın harabe yerde gezmesi yakışır mı?

⁸⁵ Sevgiliye içtenlikle bağlı olmaktan can yorulur mu? Gönül, arzu bağının gülünden hiç usanır mı?

⁸⁶ Âh, iki gözüm, sevgilinin zülüfleri tel tel olup festen çıksa bile insanlar Fâ'ik gibi perişan olmazdı.

⁸⁷ Âh, gül bahçesinin dikensiz olması mümkün (olmadığı gibi) rakibin hikâyelerine ilgi duymayan sevgilinin olması da mümkün değildir.

⁸⁸ O alçak rakip yük olmadan/sıkıntı vermeden bir an, içtenlikle gönül verdiği/sevdiği güzelle aşk günlerini geçir.

⁸⁹ Yar yüzünden sadece âşığın yüreği parçalansın. Keder gibi gönül yarasına başka tımar/bakım olmasın.

⁹⁰ Şu günde, sevgilinin zulmüne sabır ve tahammül etmeyen kimse, yar (tarafından) süründürülüp yok yere rezil rüsva olur.

- 5 *‘Âşıkân olmuş tarabgâh-ı cihânî ser-be-ser*
Fâ'ikâ anlarda olmaz zevk-i dildâr olmasın⁹¹

17 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

- 1 *Zâhidâ gel gir bugün meydâna Allâh ‘aşkına*
*Çeşm-i insâf ile bak devrâna Allâh ‘aşkına*⁹²

Bez-i cân et râh-ı Hak'da dergehine yüz sürüp
*Yalvarıp leyl ü nehâr sultâna Allâh ‘aşkına*⁹³

Terk edip dünyâyı ‘ukbâya teveccüh eyleyen
*Yapışıp ersin Hak'a dâmâna Allâh ‘aşkına*⁹⁴

Bâb-ı Hak'da dâ'im Allâh'la tazarru'la niyâz
*Eyleyen elbet erer ihsâna Allâh ‘aşkına*⁹⁵

- 5 *Kim dilerse feyz-yâb olmaklığın ger Fâ'ikâ*
*Bundadır gelsin eren ‘irfâna Allâh ‘aşkına*⁹⁶

18 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

- 1 *Tekye-i ‘aşka varıp kurbâna Allâh ‘aşkına*
*Cânımız verdik biz ol sultâna Allâh ‘aşkına*⁹⁷

⁹¹ Âşıklar baştanbaşa dünyanın mutlu insanları olmuşlardır. Ey Fâ'ik, o âşıklarda gönül alan sevgilinin zevki olmazsa (bu mutluluk) olmaz.

⁹² Ey zahit, Allah için gel bugün meydana gir; insaf gözüyle dervişlerin zikrine bak.

⁹³ Allah yolunda canını feda et, Allah için sultanın dergahına yüz sürüp gece gündüz yalvar.

⁹⁴ Allah aşkıyla dünyayı terk edip ahiret işlerine yönelen (kimseler) sevgilinin eteğine yapışıp Hakk'a ererler.

⁹⁵ Allah'ın aşkıyla, Hak kapısında daima yalvarıp yakaranlar muhakkak ihsana ererler.

⁹⁶ Ey Fâ'ik, kim manevi coşkunluğa ermek istiyorsa (dergâha) gelsin; Allah aşkıyla irfana erenler burdadır.

⁹⁷ Aşk tekkesine gidip Allah için kurban olalım. Biz o sultana Allah için canımızı verdik.

*Ma'den-i 'ilm-i hakikat mahrem-i sırr-ı Hudâ
Dergehinde niceler vîrâne Allâh 'aşkına⁹⁸*

*Turmayıp leyl ü nehâr hep inleyenler derd ile
Hâk-ı pâyinde erer dermâna Allâh 'aşkına⁹⁹*

*Neş'e-i âb-ı hayât olduklarından 'âşıkân
Bezm-i 'aşka geldiler mestâne Allâh 'aşkına¹⁰⁰*

5 *Şimdi 'âlemde neler derler tarikat ehline
Bilmez anlar her biri dîvâne Allâh 'aşkına¹⁰¹*

*Bunda her dem âh eden ol sînesi sad-pâreler
'Âkıbet vâsıl olur cânâna Allâh 'aşkına¹⁰²*

*Ger dilersen dâhil-i 'id-i visâl olmak bu gün
Gir hulûs-ı kalb ile meydâna Allâh 'aşkına¹⁰³*

*Kim ki dahl eyler tarîk-i Hak'daki 'âşıkları
Bir dem uğrar şüphesiz tûfâna Allâh 'aşkına¹⁰⁴*

*'Andelîb-i firkatın hâlin bilen eyler nazar
Her seherde etdiği efgâne Allâh 'aşkına¹⁰⁵*

10 *'Âlem-i dehr içre insâf eyler ehl-i ma'rifet
Kalmamış hiç görmedim bir dâne Allâh 'aşkına¹⁰⁶*

⁹⁸ Hakikat ilminin kaynağı, Allah'ın sırrına mahrem olan (Şeyh'in) dergahında Allah aşkıyla kendinden geçmiş pek çok kimse var.

⁹⁹ Allah aşkıyla dert yüzünden gece gündüz durmayıp inleyenler, onun ayağının toprağında/dergahında şifa bulurlar.

¹⁰⁰ Âşıklar, ölümsüzlük suyuyla neşe bulduklarından Allah aşkıyla sarhoş olup aşk meclisine geldiler.

¹⁰¹ Bu zamanda dünyada tarikat ehline neler neler diyorlar. Onların (dervişlerin) her birinin Allah aşkıyla deli divane olduklarını bilmezler.

¹⁰² Allah aşkıyla gönü yüz parça olup her ân feryat eden dervişler, sonunda sevgiliye kavuşurlar.

¹⁰³ Eğer bugün kavuşma bayramına katılmak istersen temiz bir niyet ve Allah aşkıyla meydana gir/tarikata dahil ol.

¹⁰⁴ Hak yolundaki âşıklara kim müdahale ederse/dil uzatırsa bir zaman mutlaka belaya çarpılır.

¹⁰⁵ Ayrılık bülbülünün Allah aşkıyla her seher vaktindeki çığlıklarını bilenler ibretle bakarlar.

¹⁰⁶ Bilgi/tefekür sahipleri dünyada adaletli/merhametli olurlar. Allah için bu insanlardan bir kişinin kaldığını görmedim.

Bezm-i fânînin tefekkür etmeyen fânîlîgin
Kim 'aceb âdem der ol hayvâna Allâh 'aşkına¹⁰⁷

'Âkıl u kâmil isen fehm eyle bu çerhin işin
Merhamet bilmez kıyar mihmâna Allâh 'aşkına¹⁰⁸

Dâmen-i şâh-ı velâyetdir gönül destimdeki
Yak derûnun âteş-i hicrâna Allâh 'aşkına¹⁰⁹

Şem'idir bezm-i tarîk-i Halvetî'nin pîrîmiz
Cümlemiz taldırdı ol 'ummâna Allâh 'aşkına¹¹⁰

- 15 **Fâ'ikâ** hasretle kan ağla senin tâ destine
Râh-ı Hak'da girmeden dürdâne Allâh 'aşkına¹¹¹

19 Gazel¹¹²

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

- 1 İder bir lahzada şâhı gedâ yâ¹¹³ hû zamândır bu
Gedâya bahş ider taht-ı Süleymân'ı cihândır bu¹¹⁴

Gel ey tıfl-ı mü'eddeb kırma bî-câ şîşe-i kalbi
Kabûl-ı iltiyâm u cebri müşkil bir ziyândır bu¹¹⁵

Görüp sînemdeki dâğ-ı cünûnu sanma bîhûde
Şehen-şâh-ı muhabbetden verilmiş bir nişândır bu¹¹⁶

¹⁰⁷ Allah aşkına, geçici dünyadaki faniliği düşünmeyen o hayvana acaba kim insan der.

¹⁰⁸ Akıllı ve olgun kimse isen Allah aşkına bu feleğin insana hiç acımadığını ve misafirine kıydığını anla.

¹⁰⁹ Ey gönül, elimdeki velilik padişahının eteğidir. Allah için kalbini ayrılık ateşinde yak.

¹¹⁰ Önderimiz/mürşidimiz Halvetî tarikatı meclisinin mumudur. Allah için hepimizi o tarikat deryasına daldırdı.

¹¹¹ Ey Fâ'ik, hak yolunda eline inciler girmeden/keşf ve keramete ermeden Allah aşkı için hasretle kan ağla.

¹¹² Bu gazel, söz konusu yazmada olmayıp *Fatîn Tezkiresi*'nden alınmıştır.

¹¹³ Tezkire'deki "gedâya hû" yazılışı tarafımızdan "gedâ yâ hû" şekline dönüştürülmüştür.

¹¹⁴ Yahu bu, bir lahzada/anda padişahı gEDA eden bir zamandır. Bu, gedaya Süleyman tahtını bahşeden cihandır.

¹¹⁵ Ey terbiyeli çocuk, gel kalp şîşesini boşuna kırma. Bu onarılması mümkün olmayan ve zoraki büyük bir zarardır.

*Cihânın germ u serd u nîk u bed ahvâline sabr et
Ma'ârif-perverân-ı 'asra dâr-ı imtihândır bu*¹¹⁷

- 5 *Sözün kes yohsa kat' eyler zebânın hâmeveş tiğ
Nazîre söylemek haddin mi Fâ'ik çok tabândır bu*¹¹⁸

20 Gazel

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

- 1 *Hâne-i kalbe düşelden âteş-i sûzân oku
Yakdı vîrân etdi sînem âfet-i devrân oku*¹¹⁹

*Geceler tâ-subha dek âh u enîn idi işim
Cânib-i cânâneden düşdü dile giryân oku*¹²⁰

*Mekteb-i Kur'ân içinde gördüm ol nâzik teni
Dedim Allâh 'aşkına gel bir 'aşır Kur'ân oku*¹²¹

*'Âşıkın derd ü elem çekmek ezelden şânıdır
Safha-ı sînemde kaldı nâle vü efgân oku*¹²²

- 5 *Bir gazel vasfında yazsın Fâ'ik-i bî-çâre kul
Meclis-i 'aşk içre her lahza anı cânân oku*¹²³

21 Kıt'a

¹¹⁶ Göğsümdeki delilik yaralarını görüp gereksiz sanma. Bu yaralar, sevgi padişahından bana verilmiş işaret/madalyadır.

¹¹⁷ Dünyanın sıcağına, soğuğuna, iyi ve kötü hallerine karşı sabırlı ol. Burası zamanın bilginlerine/ariflerine imtihan yurdudur.

¹¹⁸ Beytin ilk mısraının vezni aksak. Ey Fâ'ik, sözünü bitir, yoksa kılıcın kalemi kestiği gibi senin de dilini kesecektir. Nazire söylemek senin haddine mi? Bu apaçık ortadadır.

¹¹⁹ Dünyayı yakan âfetin/güzelin yakıcı ateş oku kalp haneme düştüğünden beri, gönlümü yerle bir etti.

¹²⁰ Sevgiliden atılan ağlama oku, gönlüme düştüğünden bu yana işim akşamdan sabaha kadar ağlayıp inlemektir.

¹²¹ O nazik bedenli sevgiliyi, elif bâ/ilk mektepte gördüm. Allah için gel Kur'ân'dan bir aşır/âyetler oku dedim.

¹²² Âşığın dert ve sıkıntı çekmesi ezelden beri onun özelliğidir. Ağlayıp inleme oku da gönlümde kaldı.

¹²³ Zavallı Fâ'ik, sevgiliye dair öyle bir gazel yazsın ki aşk meclisinde her zaman sevgili onu okusun.

[Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

Keyfiyyet-i ta'alluku bîgânelerle ben
Yâd etmeden usandım o efsânelerle ben¹²⁴

Hatm etdigimde mihr ü meveddet varakların
Cem' eyledim mesâ'ili cânânelerle ben¹²⁵

22 Şarkı

[Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün]

1 Amân ey mehveşim ey serv-i nâzım
Niçin gûş etmedin cândan niyâzım
Terahhumla nigâh et cilve-sâzım
Derûn-ı pür-gama ihsân senindir
Ne etsen 'âşika fermân senindir¹²⁶

Gelen bu meclis-i vaslına ey gül
Olur mestâne-i âyîne-i mül
Yeter âh etmesin şûrîde bülbül
Derûn-ı pür-gama ihsân senindir
Ne etsen 'âşika fermân senindir¹²⁷

Gönüller sâgar-ı gül-gûna kansın
Görünce gül yüzün hûrşîd utansın
Bu cevre dâ'imâ cân mı tayansın
Derûn-ı pür-gama ihsân senindir
Ne etsen 'âşika fermân senindir¹²⁸

¹²⁴ Yabancılarla dünyaya ait bağın/işlerin niteliği hakkındaki efsaneleri anmaktan usandım.

¹²⁵ Sevgi ve muhabbet sayfalarını bitirdiğimde, sevgililerle ilgili bütün meseleleri bir araya topladım.

¹²⁶ Ey ay gibi güzel sevgilim, ey servi boylum, neden içten gelen yalvarışımı dinlemedin? Ey cilveli yârim, acıyarak bana bak, gamla dolu gönlüme ihsan sendendir, âşığa ne yaparsan buyruk senindir.

¹²⁷ Ey (gül gibi) güzel, kavuşma meclisine gelen, ayna gibi parlak şarabın sarhoşu olur. Âşık bülbül artık âh etmesin. Gamla dolu gönlüme iyilik eyle, âşığa ne yaparsan (yap) buyruk senindir.

¹²⁸ Gönüller gül renkli şaraba kansın, güneş gül yüzünü görünce utansın. Can sürekli yaptığın bu haksızlıklara nasıl dayansın. Gamla dolu gönlüme iyilik eyle, âşığa ne yaparsan buyruk senindir.

Alıp 'aklını sevdâ-yı visâlin
Benim üftâde-i ruhsâr-ı alın
Gözümden gitmez oldu hiç hayâlin
Derûn-ı pür-gama ihsân senindir
Ne etsen 'âşika fermân senindir¹²⁹

5 Çıkar eflâke her dem dîd-ı âhım
Yeter insâfa gel 'afv et günâhım
Kulundur **Fâ'ik-i bî-çâre şâhım**
Derûn-ı pür-gama ihsân senindir
Ne etsen 'âşika fermân senindir¹³⁰

KAYNAKÇA

Ali Emîrî. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*. İstanbul: 1328.

Arslan, Mehmet. "Mehmed Fâik". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*. Erişim 15.08.2019.<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4197>.

Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Şairleri*. 4. İstanbul: 1936-1945.

Fatîn Davud. *Hâtîmetü'l-Eşâr*. Haz. Ömer Çiftçi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. Erişim 11. 08. 2019. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>

Güner, Galip-Güner, Nurhan. *Ali Emîrî Efendi. Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*. Ankara: 2003

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. 1. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.

Şemseddîn Sâmî. *Kâmûsü'l-A'lâm. (Tıpkıbasım)*. 5. İstanbul: Kaşgar Neşriyat.

Tatçı, Mustafa. "Şabâniyye". Erişim 11. 08. 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabaniyye>.

Uğurlu, Serdar. *Derviş İbrahim Hilmi Bey Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî*. İstanbul: Kriter Yayınları, 2017.

Yekbaş, Hakan. "Safî Hacı Mustafa Safî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*. Erişim 10.08.2019.<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2807>.

¹²⁹ Sana kavuşma aşkı, aklımı başımdan almış, kırmızı yanağının düşkünü benim. Hayalin gözümün önünden hiç gitmez oldu. Gamla dolu gönlüme iyilik eyle, âşığa ne yaparsan buyruk senindir.

¹³⁰ Âhımın dumanı (bedduam) her zaman göklere çıkar. Yeter artık, beni bağışlayıp günahlarımı af et. Padişahım, zavallı Fâ'ik senin kulundur. Gamla dolu gönlüme iyilik eyle, buyruk senin, âşığa ne yaparsan yap.